

Константинова Ю.В.,
Набока А.Ю.

Роль Японії в інтеграційних об'єднаннях Азіатсько-Тихоокеанського регіону на прикладі АСЕАН+3

УДК [327.7+339.97](520)(045)

Константинова Ю.В.,
кандидат історичних наук,
доцент кафедри міжнародних відносин
та зовнішньої політики
Маріупольського державного
університету
Набока А.Ю.,
студентка
Маріупольського державного
університету

Розглянуто інтеграційний вектор у зовнішній політиці Японії. Участь в інтеграційних об'єднаннях АТР, зокрема АСЕАН+3. Основна мета співпраці Японії в рамках АСЕАН+3. Основні проблеми, які необхідно вирішити для реалізації завдання регіонального лідерства. Перспективи інтеграційних прагнень Японії.

Ключові слова: Японія, АСЕАН+3, АТР, інтеграція, новий регіоналізм, регіональне лідерство.

Рассмотрен интеграционный вектор во внешней политике Японии. Участие в интеграционных объединениях АТР, в частности АСЕАН+3. Основная цель сотрудничества Японии в рамках АСЕАН+3. Основные проблемы, которые необходимо

решить для реализации задачи регионального лидерства. Перспективы интеграционных стремлений Японии.

Ключевые слова: Япония, АСЕАН+3, АТР, интеграция, новый регионализм, региональное лидерство.

We have considered Japan's foreign policy vector of integration and its participation in integration associations of Asia-Pacific region, ASEAN+3 in particular; Japan's main objective of cooperation in the framework of ASEAN+3 and main problems of regional leadership implementation objectives that need to be solved. Prospects of Japan's integrational approaches.

Key words: Japan, ASEAN+3, APR, integration, new regionalism, regional leadership.

Азіатсько-Тихоокеанський регіон (АТР) є складовою сучасної глобальної економічної та політичної системи з колосальним господарським, фінансовим, технологічним, ресурсним і людським потенціалом, що найбільш динамічно розвивається і поступово виходить на перше місце в світі. Японія, як одна з найбільших економік даного регіону та світу в цілому, прагне посилити свій вплив та взаємозв'язок з іншими країнами. Одним із шляхів реалізації цих намірів є участь в інтеграційних об'єднаннях АТР, серед яких значну роль відіграє АСЕАН+3.

З огляду на тенденції розвитку економіки Японії та перспективи посилення її політичного впливу на інші держави регіону АТР політична стратегія, реалізація поставлених цілей та досвід країни можуть бути корисними для інших країн, тому тема є актуальною для дослідження.

Проблеми інтеграції та регіонального лідерства набули широкого вивчення в сучасній науковій літературі. Так, питання розвитку інтеграційних процесів та глобалізації розглянуті в роботі М.З. Згуровського [5]; інтеграційні процеси в АТР розглянули В.І. Балакин [2], Н.А. Добронравина [4]; діяльність АСЕАН, її місце та вплив у регіоні АТР досліджували Н.О. Богатова [3], Ю.Г. Козак [6]; місцю Японії в сучасній системі міжнародних відносин, зокрема в АТР, та політику Японії в АСЕАН та АСЕАН+3 присвятили свої праці А.С. Філіпенко [7], Т.Д. Хузіятов [8] тощо.

Отже, ступінь вивчення проблеми в науковій літературі досить значна. Незважаючи на це, існує ряд питань, які потребують поглибленого вивчення. Одному з них і присвячена дана стаття.

Метою статті дослідити участь Японії в інтеграційних процесах в регіоні АТР на прикладі співпраці у форумі АСЕАН+3.

Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити наступні задачі: розкрити основні завдання зовнішньої політики Японії в регіоні; висвітити позитивні і негативні сторони участі Японії в АСЕАН+3 та інших інтеграційних об'єднаннях регіону.

Головними цілями зовнішньополітичної стратегії Японії в АТР є забезпечення національної безпеки, укріплення позицій на міжнародній арені, створення сприятливих умов для присутності на зовнішніх ринках. Для досягнення цих цілей використовується великий набір політичних, дипломатичних, економічних, культурних та інших засобів і методів.

Головні завдання, що ставить перед собою інтеграція Японії в економіку АТР, – затягування в країну штаб-квартир корпорацій і створення Східно-Азіатського Співтовариства. У міжнародних відносинах майбутнього Японія бачить себе «головним арбітром» Азіатсько-Тихоокеанського регіону, дотримуючись парадигми «летючих гусей», вона допомагає країнам, що розвиваються, зростати і поступово досягати нового економічного рівня. Підходи японського уряду відносно регіональних інтеграційних процесів сформульовані в глобальній зовнішньоекономічній стратегії, яка була прийнята в 2006 році, а також в оновлених Стратегіях економічного зростання, затверджених у 2008 і 2012 рр. Як було зазначено в прийнятій у 2008 році стратегії, повноцінне економічне партнерство має включати відкриття кордонів для вільного переміщення п'яти основних складових: робоча сила, товари, кредитно-фінансові кошти, технології та управління (менеджмент) [8].

У своїй регіональній політиці Японія, в першу чергу, намагається використовувати економічні

важелі, на відміну від політичних методів впливу, як це роблять США. Вона ставить перед собою мету трансформувати свою економічну могутність у нову, більш високу політичну роль на світовій арені, їй вкрай важливе зміцнення позицій в Азіатсько-Тихоокеанському регіоні, і активна участь у його інтеграційних процесах є необхідною умовою для цього.

Сьогодні Японія бере участь у багатьох регіональних об'єднаннях та форумах, що дозволяє реалізовувати політику регіонального лідерства, розвивати економіку та відстоювати своє місце на політичній арені. Вона є учасником найбільш значимих інтеграційних об'єднаннях Азіатсько-Тихоокеанського регіону, таких як: АСЕАН (АСЕАН+3), АТЕС, Регіональний форум АСЕАН, Інститут економічних досліджень АСЕАН та Східної Азії, Східноазіатський саміт та Східноазіатське товариство, План Коломбо, Азіатський діалог співробітництва, Азіатський банк розвитку, Рада по тихоокеанському економічному співробітництву, Нарада по взаємодії і заходам довіри в Азії, Азіатсько-Тихоокеанська рада співпраці з безпеки, та ціла низка інших.

Окрім безпосередньої участі в організаціях та форумах, Японія веде активний діалог та співпрацю з об'єднаннями, до яких вона формально не входить. Такими об'єднаннями є Нарада по взаємодії і заходам довіри в Азії (держава-спостерігач), Форум островів Тихого океану (партнер по діалогу), Асоціація регіонального співробітництва Південної Азії (спостерігач) тощо. Серед таких об'єднань можна особливо виділити співпрацю в рамках ШОС, де Японія є єдиною країною, яка надає безоплатну допомогу країнам Центральної Азії [6].

Оскільки роль цих організацій у створенні правових основ процесу лібералізації економічної співпраці та інтеграції, введенні демократичних форм міждержавного діалогу, забезпеченні безпеки в регіоні важко переоцінити, стає зрозумілим прагнення Японії до співпраці.

Зупинимось на співпраці Японії з АСЕАН. Сучасна динаміка розвитку інтеграційних об'єднань АТР відбувається в руслі тенденцій «нового регіоналізму», що включає в себе розширення сфер життєдіяльності (торгівля, економічний розвиток, довкілля, безпека тощо), взаємодію не тільки з державами, але і з недержавними акторами, розвиток у глобальному середовищі, урахування транснаціональних і міжрегіональних процесів [2].

Країни АСЕАН намагаються співробітничати в багатьох сферах, включаючи промисловість і торгівлю. У галузі промисловості робиться наголос на реалізацію спільних проектів і створення в різних країнах-учасниках середніх за розмірами галузей. За чверть століття свого існування АСЕАН успішно сприяла формуванню субрегіону вільної торгівлі. За своїм характером, цілями, концепцією, навіть

за складом учасників АСЕАН виглядає як нетипове для сучасності регіональне угруповання. Це економічне об'єднання створюють держави дуже відмінні за умовами та рівнем економічного розвитку, за структурою економіки, культури, релігії, національної психології, історичними й політичними традиціями. Особливістю АСЕАН є й те, що промислово розвинуті держави і країни, що розвиваються, діють тут як партнери.

Модель інтеграції АСЕАН досить самобутня і відрізняється від північноамериканської та західноєвропейської моделей тим, що інтегрування там йшло від створення єдиного ринку до економічного, валютного та політичного союзу та супроводжувалось формуванням і зміцненням наднаціональних структур. В АСЕАН же інтеграційні процеси найбільш міцно охоплюють мікрорівень на основі діяльності ТНК [5, с. 249–251]. Кожна з країн АСЕАН тісно пов'язана з економікою Японії, США та з новими індустріальними державами Азії (Гонконгом, Південною Кореєю, Тайванем). Тому значна частина їх зовнішньої торгівлі припадає на торгівлю між місцевими філіями японських, американських, канадських, а також тайванських і південнокорейських корпорацій.

Основним документом АСЕАН є Бангкокська декларація 1967 року, яка встановлює цілі організації. Також нормативно-правову базу складає низка інших документів: Декларація про зону миру, свободи і нейтралітету в Південно-Східній Азії (1971), Договір про дружбу і співробітництво (1976), Бангкокський договір (1995) та прийнята на 5-му саміті в 1997 році програма «АСЕАН – бачення в 2020 році: партнерство в динамічному розвитку».

Система діалогового партнерства АСЕАН стала основою для створення механізму поглибленої взаємодії Асоціації з східноазіатською «триєюю» (Китай, Японія, Республіка Корея) у форматі 10+3, який був формалізований у 2000 році і передбачає, наприклад, проведення самітів у форматі «тринадцяті». На відміну від членів АСЕАН, які мають намір рухатися в напрямку створення спільного ринку, країни АСЕАН+3 більш сконцентровані на такому розвитку фінансового ринку регіону, який був би менш схильний до зовнішніх шоків. Саме тому співробітництво всередині АСЕАН+3 зосереджено на таких видах діяльності, як обмін інформацією та ведення діалогу про стратегію розвитку фінансового ринку країн Східної Азії, що передбачає регулярні зустрічі, а також створення різних комісій з проблем фінансового розвитку. Спільне використання валютних резервів за рахунок укладення угод між центральними банками, яке використовується в рамках Чіангмайської ініціативи. Розвиток регіонального ринку облігацій в рамках Ініціативи розвитку азійського ринку облігацій.

АТР – регіон численних військових і етнічних конфліктів, де присутні різні терористичні органі-

зації, відбувається розвиток торгівлі наркотиками і зброєю, поширюється піратство. Тому розвиток співпраці Японії з країнами Південно-Східної Азії відбувається не тільки в економічній області, а й з питань стратегічної безпеки. У зв'язку з чим в 1993 році був створений Регіональний форум АСЕАН із питань безпеки (РФА) [4, с. 413].

Незважаючи на наявність у регіоні великих держав, саме країни, що розвиваються, об'єднані в АСЕАН, є рушійною силою інтеграційних процесів в АТР. Економічна допомога Японії та її програми офіційної допомоги на цілі розвитку продовжують грати важливу роль у динаміці економічного зростання в регіоні і залишаються головним ресурсом підтримки групи країн АСЕАН. Японія надає фінансову та технічну підтримку Асоціації із самим різними програмами, включаючи Ініціативу інтеграції АСЕАН, Програму розвитку трудових ресурсів, освоєння басейну Меконгу, будівництво транспортних магістралей у цьому субрегіоні [1].

Однак погіршення економічного становища Японії призвело до деякого скорочення її можливостей надавати широку донорську допомогу країнам, що розвиваються, а це тривалий час слугувало найважливішим каналом японського впливу в Азії. Фінансові ін'єкції у вигляді безоплатної допомоги цим країнам скоротилися, на зміну їм прийшло сприяння у формі підготовки кадрів, в організації інформаційного забезпечення тощо.

Участь у АСЕАН+3 надає Японії можливість реалізації більш узгоджених дій із розвитку економіки, укріпленню національної безпеки країни та регіону (АСЕАН має свої збройні сили – ВМС, проводить спільні вчення). З 2010 року вся торгівля між країнами АСЕАН+3 стала безмитною, що відкрило великі можливості для впливу на вироблення правил торгівлі в регіоні, відстоювання своїх інтересів та значно знизило ціни на товари. Японія разом із країнами АСЕАН+3 стала ініціатором створення Спільного ринку Південно-Східної Азії. За прикладом Європи було створено клірингову розрахункову одиницю Asian Currency Unit (АКУ), що поліпшило фінансовий потік між країнами-членами АСЕАН+3 [5, с. 249–251].

Але не дивлячись на всі позитивні сторони участі Японії в АСЕАН+3, є й низка проблем: недостатньо розвинута система діалогу, слабка інтеграція через розбіжності в економічному розвитку країн, значна відмінність в етнічному складі населення, релігіях і ідеологіях країн-учасників АСЕАН+3, зіткнення інтересів провідних держав світу та сильна конкуренція.

Серед гострих проблем, які заважають нормальному діалогу між країнами АСЕАН+3 та Японією, є низка нерозв'язаних територіальних питань, існують розбіжності між Японією та КНР з приводу приналежності суверенітету островів Дяоюйдао. Обидві держави вважають їх своїми, посилюючись

на історичні факти. Було проведено безліч переговорів і зустрічей на вищому рівні, але питання так і залишилося невирішеним. Із Південною Кореєю існує спір із приводу належності островів Тато, що посилює напруженість у відносинах.

Головним конкурентом Японії в АСЕАН та в регіоні в цілому є Китай, чия економіка перевищує економіку Японії за показником ВВП більш, ніж у два рази. За даними Світового банку ВВП Китаю склало у 2015 році 10,866,444 млн. дол., тоді як Японське – 4,123,258 млн. дол. [9]. Найбільшою економікою АТР залишаються США, які, на відміну від Китаю, виступають скоріше як союзник Японії.

Для Японії важлива тісна взаємодія з Китаєм та стримування розширення його впливу на країни, важливі для реалізації регіонального лідерства Японії та її національних інтересів. Це змушує Японію постійно приділяти увагу збереженню своїх позицій в Південно-Східній Азії і конкуренції з Китаєм за лідерство в Східній Азії. Політично стабільна та економічно життєздатна Південно-Східна Азія – це певною мірою противага Китаю, оскільки Японія залишається головним донором і найважливішим джерелом прямих іноземних інвестицій в регіоні.

Незважаючи на партнерські відносини із США, в Японії існують розбіжності з деяких питань двостороннього економічного співробітництва. Вони відволікають Токіо від участі у вирішенні багатьох серйозних проблем у своєму власному регіоні. Крім того, такі міжнародні інститути, як Міжнародний валютний фонд (МВФ) і Світовий банк, в яких вирішальна роль належить Сполученим Штатам, чинять опір багатьом важливим для Японії ініціативам, спрямованим на посилення його впливу у фінансових системах країн регіону. Так, наприклад, МВФ заблокував ініціативу Японії, націлену на створення Азіатського валютного фонду, наполягаючи на тому, що подібна організація, якщо і може виникнути, то тільки в якості його філії, ні в якому разі як самостійна установа. Японська ієна програє в суперництві з американським доларом. Крім того, проти ідеї створення зони ієнової торгівлі в Азії виступають більшість країн АТР, що розвиваються. Але незважаючи на всі суперечності, Японія потрібна США, щоб контролювати АТР, а Америка потрібна Японії для того, щоб протистояти загрозам із боку Китаю, що швидко розвивається, Північній Кореї, а також вирішувати протиріччя з Росією.

Спроби Японії відігравати провідну роль у Південно-Східній Азії наштовхуються на перешкоди не тільки міжнародного характеру. У багатьох країн регіону все ще зберігається недовіра до Японії як до колишнього агресора, від дій якої не в такому далекому історичному минулому постраждали народи Південно-Східної Азії. Політичні контрасти та етнічні розбіжності негативно впливають на

створення там інтеграційних економічних структур [3, с. 7–8].

Фактично ці обставини являють собою для Японії значні труднощі під час здійснення нових завдань азіатської політики, які пов'язані, насамперед, із певною трансформацією її національних інтересів. У перспективі Японія зможе вийти на більш високий рівень впливу та ліквідувати дисбаланс між її високорозвинутою економікою та несумісною з нею політичною вагою в міжнародних справах, продовжуючи політику «летючих гусей», приймаючи участь у таких об'єднаннях, як АСЕАН+3, укріплюючи свої зв'язки з новими індустріальними країнами та підтримуючи фінансовими вливаннями відсталі за своїми економічними показниками країни для формування більш збалансованої обстановки в регіоні та укріпленню позиції Японії як регіонального лідера та локомотива розвитку. Посилення культурного зв'язку теж приведе до більш активної співпраці, прискорення розвитку країн у регіоні та поліпшення взаємовідносин [7].

Таким чином, проаналізувавши роль Японії в АТР через участь та вплив у АСЕАН+3 та особливості об'єднання, ми можемо зробити наступні висновки. Сьогодні Азіатсько-Тихоокеанський регіон найбільш динамічно розвивається і поступово виходить на перше місце у світі. Японія, третя економіка у світі після США та КНР, прагне до укріплення своєї ваги в регіоні та через це – на міжнародній арені. Вона побудувала концепцію «летючих гусей», де слабкі та менш розвинуті країни регіону слідує прикладу лідера – «вожака» зграї – Японії.

Участь в АСЕАН+3 надає Японії можливість реалізувати свою зовнішньополітичну стратегію, а саме – укріплення національної безпеки та міжнародної ваги, посилення економічної значимості. Не дивлячись на цілу низку переваг від участі Японії в АСЕАН+3, є велика кількість негативних моментів, подолання яких проходить дуже повільно. Економічна неоднорідність країн-членів АСЕАН+3, етнічна розрізненість, негативна історична пам'ять щодо Японії, розбіжність політичних режимів, різноманітність релігій та ідеологій – все це призводить до послаблення інтеграції всередині об'єднання.

Великий вплив має й те, що в об'єднанні приймають участь великі держави, інтереси та амбіції яких суперечать одна одній. Втручання Сполучених Штатів у політичну ситуацію в АТР і посилення Китаю ставить Японію перед необхідністю пошуку нових сильних партнерів. Японія продовжує докласти багато зусиль і шляхом активного діалогу, значної фінансової допомоги країнам, що розвиваються, та заключення двосторонніх угод укріплює та розширює вплив у регіоні. Тим самим Японія поступово реалізує свій намір стати регіональним лідером.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Активизация сотрудничества между странами субрегиона реки Меконг. Радио «Голос Вьетнама» [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://vovworld.vn/ru-ru/Комментарии/Активизация-сотрудничества-между-странами-субрегиона-реки-Меконг/345289.vov>
2. Балакин В.И. Регионализм и регионализация в Восточной Азии / В.И. Балакин. – Издательский дом «ХОРС» – С. 173–174.
3. Богатова Н.О., Сучасний стан розвитку інтеграційного об'єднання ASEAN / Н.О. Богатова // Особливості інтеграції країн у світовий економічний та політико-правовий простір : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, (Маріуполь, 05 грудня 2014 р.) ; Економіко-правовий факультет Маріупольського державного університету. – Маріуполь : МДУ, 2014. – 195 с.
4. Добронравина Н.А. «Ресурсное проклятие»: Нефть, газ, модернизация общества / Н.А. Добронравина, О.Л. Маргания. – СПб. : «Экономическая школа» ГУ ВШЭ, 2008. – 522 с.
5. Згуровський М.З. Гео економічні сценарії розвитку і Україна / М.З.Згуровський, Ю.М. Пахомов, А.С. Філіпенко – К.: ВЦ «Академія», 2010. – 328 с.
6. Козак Ю.Г. Міжнародні організації / Ю.Г. Козак. – К. : ЦНЛ, 2009. – С. 167–173.
7. Філіпенко А.С. Економіка зарубіжних країн / А.С. Філіпенко [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://studentbooks.com.ua/content/view/712/39/1/1/>.
8. Хузиятов Т.Д. Глобальная и региональная экономическая стратегия Японии / Т.Д. Хузиятов // Ойкумена. – 2009. – № 2. – С. 26–27.
9. The World Bank. Gross domestic product 2015 [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://databank.worldbank.org/data/download/GDP.pdf>.